

A HONFOGLALÁSTÓL AZ ÁLLAMALAPÍTÁSIG

A 10. századi magyar társadalom

A 10. századi magyar társadalom szerkezetét az a körülmény határozta meg, hogy a magyarok a 10. század túlnyomó részében lovasnomádok voltak, társadalmuk tehát nagyjából megfelelt annak a képnek, ami a lovasnomádokat általában jellemezte.

Tagolt társadalom — előjogokkal

Mivel a 10. századi magyar társadalomról hiányoznak a közvetlen írott források, a régészeti leleteket pedig a kor- és az etnikum-meghatározás problémái terhelik, analógiákhoz kell fordulnunk.

Nagy tévedés lenne azt hinni, hogy e nomádok az idillikus egyenlőség állapotában éltek. Éppen ellenkezőleg: erőteljesen előrehaladt náluk a társadalmi és a vagyoni tagozódás. A társadalom élén azok álltak, akik neves ősök utódai voltak, származásuk eleve vezető pozíciók betöltésére rendelte őket. Olyan előjogokat élveztek, amelyek egyértelműen mutatták kivélezett helyzetüket.

A belső-ázsiai türkök a termékeny és állatokkal bőségesen ellátott Arany-hegyet vezetik, a kagánnak engedték át. A kazár sereg zsákmánya főnökük, az isad táborába gyűlt össze, aki mindazt, ami megtetszett neki, kiválasztotta és megtartotta magának, a zsákmány megmaradó részét adta oda a katonáknak, hogy ők maguk között szétosszák. A főnökök alatt a bátor vitézek csoportja helyezkedett el, akikből a vezető kísérete alakult, s akiknek legkiválóbbjai felemelkedhettek a főnökök közé.

A társadalom túlnyomó részét az egyszerű nomádok, a közrendűek alkották. Frappánsan tükrözi ezt a társadalomképet a 8. századi ujugurok rétegződése, akiknél három csoport figyelhető meg: a kilenc nagy bujruk (főnök), az ezer katonai vezető, valamint a fekete nép, a fegyveres tömeg.

A lovasnomádok társadalmának egyik legfontosabb ismérve, hogy a katonaság és a nép még nem különült el egymástól, minden fegyverforgató (tehát megfelelő életkorban levő) férfi egyszerűen harcos is volt. Amint ezt egy német történész megfogalmazta: a lovasnomádoknál a katonai foglalatosság szinte a mindennapi normális tevékenységhez tartozott, és a lovasnomádok hadserege népi had volt. De még ennél is lényegesebb, hogy a lovasnomádok társadalmában csupa szabad emberből állt, vagyis körükben hiányzott az alávetettség jogilag szentesített formája, a szolgáltság.

Nem voltak szolgák

E séma szerint kell elképzelnünk a 10. századi magyarok társadalmát is. Ebből egyenesen következik, hogy a magyarok társadalmának csúcsán a hatalmat a messze múltba visszavezető és magukat alkalmasint mitikus ősoktól származtató nemzetség- és törzsfők álltak.

Körülöttük alakult ki — nagymértékben a kalandozó hadjáratok során — a katonai kíséret. A magyarok tömegeit szintén a személyükben szabad, bármikor hadra fogható nomádok alkották. Ők jelentették egyszerűen a zsákmány- és fogolyszerző hadjáratok (a kalandozások) katonaságát.

Az, hogy a magyarokról a 10. században ekként megrajzolható kép reális, mind megelőző (9. századi), mind későbbi (11. századi) forráshelyek mutatják. A 9. század végi kútfők arról írnak, hogy a magyarok ruhája brokát, fegyvereik ezüsből vannak, és arannyal berakottak. Ez éppen úgy a magyar köznépre, vagyis a népi hadra igaz (és nem az elite!), mint az a másik, ugyancsak 9. század végi híradás, amely szerint a magyarok vagyonosak és szembenőzően gazdagok, amit kereskedelmüknek köszönhetnek. (Zimonyi István fordításai)

A 10. század elején a bizánci császár azt jegyezte fel a magyarokról, hogy férfiakban gazdag és szabad ez a nép. (Moravcsik Gyula fordítása)

Amikor pedig — éppen a 10. századi források hiánya miatt — a 11. század elejétől megszaporodnak az írott források, azokban arról olvashatunk egészen a 11. század végéig, hogy az államhatalom legfontosabb feladata a szabad magyarok tömegeinek lesüllyesztése, szolgává tétele volt. Márpedig ha a magyarok már a 10. században döntő többségükben nélkülöztek volna a szabadságot, azaz alávetettek lettek volna, akkor vajon kiknek a lesüllyesztéséért küzdöttek volna a 11. századi királyok — Szent István, Szent László és Kálmán — törvényei és oklevelei?

Leigázott idegenek

Ez azt jelenti, hogy a Kárpát-medencében az egész 10. század folyamán jogi értelemben csupa szabad ember lakott volna? Nem. A nomád berendezkedésekben a szolgák a hozzájuk állt, illetve a meghódított népek, vagyis az idegen etnikumok közül kerültek ki. Mivel tudjuk, hogy a magyaroknak nagy számban — alkalmasint a magyarok létszámát meghaladó nagyságrendben — voltak katonai, kézműves és földműves szolgálatot teljesítő, csatlakozott vagy leigázott népeik (kavarok, székelek, avarok, onogurok, szlávok), a Magyar Fejedelemség szolgálta elemeit ezek az — idővel elmagyarosodó, idegenek alkották. A 10. századi kárpát-medencei társadalom tehát szabad magyarokból és alávetett idegekből állt, legfeljebb a nagyobb idegen csoportok vezetői kerülhettek be a Magyar Fejedelemséget irányító elitbe azon az áron, hogy saját népük a Magyar Fejedelemség szolgálta elemei között élt.

A 10. század vége felé kezdődhetett meg a nomád életmóddal felhagyó, letelepedni kényszerülő szabad magyarok szolgálta tétele, de a folyamat nagy lendületet csak a 11. században kapott. **Kristó Gyula**